

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-педагогічної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« » 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОРНАМЕНТІВ

для здобувачів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
освітнього рівня другого (магістерського)
освітньої програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»,

Київ – 2024

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965
Програма № 3680/24
Начальник відділу моніторингу якості освіти

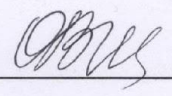
(підпис) (прізвище, ініціал)
« » 20 24 р.

Розробник: Коновалова Ольга Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

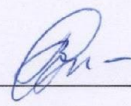
Викладач: Коновалова Ольга Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

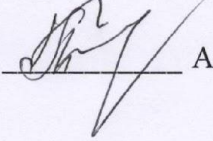
Протокол від № 1 від « 22 » січня 2024 р.

Завідувач кафедри образотворчого мистецтва Ольга ШКОЛЬНА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» «__» _____ 2024 р.

Гарант освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» Вероніка ЗАЙЦЕВА

Робочу програму перевірено «__» _____ 2024 р.

Заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи Алла ТАРАННИК

Пролонговано:

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристики дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6/ 180	
Курс	1	
Семестр	2	-
Кількість змістових модулів з розподілом:		-
Обсяг кредитів	6	-
Обсяг годин, в тому числі:	180	-
<i>Аудиторні</i>	48	-
<i>Модульний контроль</i>	12	-
<i>Семестровий контроль</i>		-
<i>Самостійна робота</i>	120	-
Форма семестрового контролю	Залік	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Теорія та практика орнаментів» – формування системи знань про особливості походження та основні етапи розвитку орнаменту, його різновиди та структуру.

У процесі вивчення та засвоєння даної дисципліни передбачається комплексне вирішення завдань підготовки фахівців:

- засвоєння основних етапів розвитку орнаментальних стилів;
- формування творчого підходу до аналізу національного та світового корпусу орнаментальних пам'яток;
- придбання навичок побудови різних видів орнаменту.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності формуються загальні та фахові компетентності:

Програмні компетентності	Значення компетентності
Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
	ЗК 2. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК 1. Здатність переосмислювати базові знання, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну мову при створенні художнього образу
	СК 2. Здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства
	СК 6. Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості

	СК 9. Здатність створювати затребуваний на художньому ринку суспільно значущий продукт образотворчого та/або декоративного мистецтва
--	---

3. Результати навчання за дисципліною

Студент повинен знати:

- основні теоретичні положення, що стосуються природи, специфіки, структури орнаменту;
- основні етапи історичного розвитку орнаменту;
- характерні стильові риси орнаменту різних епох;

вміти:

- орієнтуватися у визначенні художніх стилів орнаментального мистецтва;
- відтворювати орнаменти різних часів та народів згідно визначених тем програми;
- використовувати зразки традиційних орнаментів народів світу при створенні сучасних орнаментів та при виконанні дипломних проєктів.

Програмні результати навчання:

- РН 1. Визначати, аналізувати і пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні, художньоестетичні аспекти розвитку світового та українського образотворчого і декоративного мистецтва.
- РН 2. Інтерпретувати та застосовувати семантичні, іконологічні, іконографічні, формально-образні і формально-стилістичні чинники образотворення.
- РН 5. Критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття з різних предметних галузей для розв'язання завдань і проблем у галузі образотворчого та/або декоративного мистецтва.
- РН 7. Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу та методикою проведення наукових досліджень.

4. Структура навчальної дисципліни
Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I. Орнаментальна композиція як структура: теоретичні аспекти							
Тема 1. Основні терміни та визначення. Різновиди, класифікація та походження орнаменту.	12	2		-			10
Тема 2. Закони побудови орнаментальної композиції.	12	2		-			10
Модульний контроль	2						
Разом	26	4					20
Змістовий модуль II. Орнаментальні системи стародавнього світу і східних цивілізацій							
Тема 3. Орнамент народів африканського континенту, Північної і Центральної Америки.	14	2		2			10
Тема 4. Орнамент країн Близького та Далекого Сходу. Арабо-мусульманський регіон, Індія, Китай, Японія.	18	4		4			10
Модульний контроль	2						
Разом	34	6		6			20
Змістовий модуль III. Розвиток орнаментальних систем європейського середньовіччя і нового часу							
Тема 5. Орнамент романської доби. Кельтський орнамент.	14	2		2			10
Тема 6. Орнамент готичного стилю.	12	-		2			10
Тема 7. Орнамент доби Ренесансу і бароко.	14	2		2			10
Тема 8. Рокайльні мотиви в оздобленні й декорі.	14	2		2			10
Тема 9. Орнамент класицизму.	14	2		2			10
Модульний контроль	4						
Разом	72	8		10			50
Змістовий модуль IV. Орнамент XIX -XX століть: національні традиції і сучасність							
Тема 10. Орнамент стилю модерн.	12	-		2			10
Тема 11. Особливості розвитку орнаменту України.	18	4		4			10
Тема 12. Провідні тенденції розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко)	14	2		2			10
Модульний контроль	2						
Разом	46	6		8			30
Підготовка та проходження контрольних заходів							
Усього	180	24		24			120

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ОРНАМЕНТАЛЬНА КОМПОЗИЦІЯ ЯК СТРУКТУРА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Тема 1. Основні терміни та визначення. Різновиди, класифікація та походження орнаменту.

Лекція (2 год.) Поняття «декор», «орнамент», «мотив». Місце орнаменту в мистецтві народів світу. Орнамент як показник єдності стилю. Роль орнаменту у формуванні образу речі. Декоративна система: предмет, матеріал, колір, фактура, поєднання доцільності та краси. Функції орнаменту: прикладна (архітектонічна), декоративна (естетична), семантична.

Основні класифікаційні ознаки орнаменту: походження, призначення та зміст. Групи орнаментів: 1) За образотворчою характеристикою: рослинний, геометричний, анімалістичний, антропоморфний, епіграфічний (каліграфічний), фантастичний, астральний. 2) За стильовою приналежністю: античний, готичний, бароковий і т.д. 3) За національними ознаками: білоруський, український і т.д.

Походження орнаменту. Орнамент як інформаційна система. Універсальні орнаментальні мотиви. Семантика найдавніших знаків: шеврони, меандр, спіраль, ромб, квадрат, коло, хрест.

Література основна: 3, 5, 6.

Література додаткова: 1,7.

Додаткові ресурси: 1,2.

Тема 2. Закони побудови орнаментальної композиції

Лекція (2 год.). Головні композиційні закони: закон цілісності, закон масштабу, закон пропорційності, закон контрасту. Орнаментальна композиція має свій спектр контрастів:

- а) контраст конструктивної ідеї (домінанти) мотиву;
- б) пластичний контраст мотиву: динаміка—статика, симетрія/асиметрія;
- в) контраст матеріалу (фактура, тон, колір);
- г) контраст засобів виразності: лінія—пляма, площинність—рельєфність, силуєт—ажурність.

Головні композиційні прийоми: метричність (монотонність), ритм (різна частота), симетрія, асиметрія, статика, динаміка. Види симетрії для основних орнаментальних композицій.

Композиційна побудова орнаменту. Три види побудови орнаменту: розетка, бордюр, сітчастий орнамент. Сітчастий орнамент - композиційний тип орнаменту, який будується не вздовж однієї осі, а в декількох, як мінімум в двох або в чотирьох, напрямках: по горизонталі, вертикалі і двом діагональним осях. Друга назва – рапорт (франц. rapport – «відповідь, відгук, повернення, відношення»). Рапорт орнаменту – частина площини з мотивом, що

повторюється. Рапорт не передбачає замкненого формату, тому рапортний принцип природно виникає при декоруванні необмежених поверхонь: тканин, шпалер. Засоби художньої виразності в орнаменті колір, фактура, графічність, пластичність.

Література основна: 3, 6.

Література додаткова: 1.

Додаткові ресурси: 1, 2, 3.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. ОРНАМЕНТАЛЬНІ СИСТЕМИ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І СХІДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Тема 3. Орнамент народів африканського континенту, Північної і Центральної Америки.

Лекція (2 год.). Нефігуративні елементи наскельного живопису та мобільного мистецтва пізнього палеоліту. Строкатість культур Африки та виявлення характерних особливостей орнаментики. Пластика, колористика (натуральні барвники). Символіка.

Народи Північної Америки та їх розселення. На півночі мешкали індіанці-ескімоси та індіанці північно-західного узбережжя, східніше знаходилася територія індіанців Великих озер, поруч з ними – поселення індіанців південно-східного узбережжя Атлантики. На каліфорнійському узбережжі і трохи західніше простягалися великі володіння індіанців пуебло. У центральній частині Північної Америки проживала велика кількість племен, так звані індіанці Великих рівнин і Скелястих гір.

Збереглися нечисленні пам'ятники побуту і культу. Переважно це культові маски, тотеми, дитячі іграшки, керамічні вироби, здебільшого з кістки, глини або дерева. Вироби майже повністю покривалися орнаментальними візерунками, які не тільки підкреслювали пластичні особливості матеріалу, але й відображали космогонічні уявлення про навколишній світ північно-американських індіанців.

Індіанський стрій як приклад майстерного володіння орнаментальним мистецтвом. Одяг прикрашався геометричними, абстрактними або умовно-символічними малюнками, що оповідали про бойові заслуги господаря. Найчастіше зустрічалися зображення великих птахів з біло-червоним оперенням як символ влади, сміливості, втілення бійцівських якостей воїна.

Орнаменти Центральної Америки: майя (Месоамерика). В даний час території, на яких відбувався розвиток цивілізації майя, входять до складу держав: Мексика, Гватемала, Беліз, Сальвадор і Гондурас. Пластика ієрогліфів, скульптури та скульптурних рельєфів. Геометричний орнамент ткацтва. Для орнаментального мистецтва племені майя було характерно використання ієрогліфічних знаків, що значно збагачувало художній образ предмета. В якості основних елементів – зображення тварин, птахів, рослин, людини. 3

геометричних мотивів найбільш поширеними були зигзаг, хрест, багатогранник. Особливості колористики.

Практичне заняття (2 год.). Орнамент майя за археологічними джерелами.

Розпис керамічного посуду являв собою зображення міфологічних, ритуальних, палацових і батальних сцен, що являє собою унікальне за багатством і різноманітністю історико-етнографічне джерело для вивчення культури. На сьогодні загальна кількість відомого фахівцям посуду зі сценами, виконаними поліхромним розписом або в техніці різьблення по сирій глині перевищує 2 тисячі. Розписи переважно зроблені червоною і чорною фарбами.

Завдання:

Замалювати два мотиви орнаментів майя з ідентифікацією археологічного джерела:

1 – <https://www.denverartmuseum.org/en/edu/lesson/maya-style-drinking-vessels> .

2- <https://unframed.lacma.org/2022/11/14/science-and-art-maya-painted-ceramic-vessels-free-scholarly-publication-english-and>

Література основна: 1.

Література додаткова: 7.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

Тема 4. Орнамент країн Близького та Далекого Сходу. Арабо-мусульманський регіон, Індія, Китай, Японія.

Лекція (4 год.). Особливості світогляду арабо-мусульманської культури. Геометричний орнамент «гирих» (вузол). Рослинний орнамент «іслімі». Зв'язок з науковими відкриттями в царині математики. Створення абстрактних геометричних побудов. Арабески. Зв'язок орнаменту з писемністю. Використання канонізованих шрифтів: «куфічного» та «наسخ». Філософська складова орнаментальності. Мотиви: зооморфні, міфологічні, астральні, священне древо життя. Книжковий декор.

Орнамент Індії. Епоха Гуптів. Декоративні мотиви: геометричні, рослинні (гірлянди, гілочки), лотос, ірис, фантастичні мотиви. Домінування округлих, змієподібних ліній. Силуетний рисунок. Натуралізм та перевантаженість деталями. Килимовий характер композиції.

Орнаментальне мистецтво Китаю як єдність природного та упорядкованого. Зв'язок з релігійними культами. Символізм. Стилзація. Динамізм. Відчуття ритму: нюансування лінійних ритмів. Домінування теми природи – флори та фауни. Примхливість узору та орнаментальність трактування природи. Орнаментальні композиції на кераміці та ритуальних бронзових виробках.

Практичне заняття (2 год.). Орнамент Японії

Домінування природних мотивів. Асиметрія в декорі. Відчуття краси матеріалу, художній синтез, відсутність перспективи, контрастне співставлення декору та форми. Символіка орнаменту в текстилі (кімоно).

Кераміка доби Едо (Токугава). Кераміка Аріта, або Аріта-які – це вироби з білої порцеляни, відомі своєю гладкою текстурою і вишуканістю. Після випалу фарфор виходить дуже тонким, майже прозорим. Для розписів Аріта-які характерні яскраві кольори: багато синього і блакитного, золотого і жовтого, червоного і зеленого. Зображення відрізняються різноманітністю – майстри малюють квіти, тварин, людей.

Завдання:

Замалювати мотиви орнаментів з ідентифікацією історичного джерела (за вибором здобувача):

1 – мотив з порцеляни Аріта стилю «какіемон» (XVII–XVIII ст).
<https://www.gotheborg.com/marks/20thcenturyjapan.shtml#arita>

2 – два мотиви з кімоно (чоловічого і жіночого).

Література основна: 1,5.

Література додаткова: 1

Додаткові ресурси: 1,3,5.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III. РОЗВИТОК ОРНАМЕНТАЛЬНИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ І НОВОГО ЧАСУ

Тема 5. Орнамент романської доби. Кельтський орнамент.

Лекція (2 год.). Романіка. Орнамент – основа візуальної культури. Неприйняття античної традиції. Стилїстика романського декору. Основні стилеутворюючі елементи кельтського орнаменту. Геометричні мотиви, плетиво, розетки, стилізовані рослинні мотиви, птахи, тварини, фантастичні істоти. Символіка. Різноманітність сюжетів. Риси народної культури.

Кельтські вузли та орнаменти імітують плетіння кошиків, кіс, тканин. Мотив лабіринту – символічне відображення життєвого шляху. Кельтські лабіринти – символ безперервності і зв'язку всіх речей у всесвіті. Кельтські хрести найчастіше у своєму оформленні мають багато подібностей з лабіринтами. Найбільш ранні хрести були простими каменями хрестоподібної форми і знаходяться, в основному, в Ірландії. Класичні кельтські плетінки, що сприймаються як звичайна прикраса і окантовка складних орнаментів, символізують Шлях, земний і духовний.

Завдання:

Замалювати мотив романського орнаменту з ідентифікацією історичного джерела: Мініатюри Біблії Мацийовського (Біблія Моргана чи Біблія

Крестоносця) 1240–1250-х рр.; Манеського Кодексу (Codex Manesse) 1305–1340 рр.; Абердинського бестіарію XIII–XV століть) (за вибором здобувача):

Література основна: 1.

Література додаткова: 1,10.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

Тема 6. Орнамент готичного стилю.

Практичне заняття (2 год.). Математична основа готичного орнаменту. Зміст орнаментальних мотивів. Синтез з архітектурою. Архітектурні деталі готики та їх використання в орнаменті (пінаклі, вімперги, крабби). Масверк – готичний декоративний каркасний орнамент з циркульною побудовою всіх елементів.

Крім геометричних орнаментальних побудов і відтворення форми стрілчастої арки, сферичних трикутників і чотирикутників широко застосовуються рослинні форми місцевої флори, що становить характерну особливість орнаменталістики тієї епохи – листя винограду, будяків, дуба, плюща, конюшини, троянд та ін. Широке поширення набув мотив трилисника і двулістника. Пізніше використовуються форми колючих рослин – терну, будяка, папороті.

Книжкова мініатюра як джерело дослідження орнаменту:

Завдання:

Замалювати мотиви готичного орнаменту з ідентифікацією історичного джерела:

1. Мотив «риб'ячий пазур» – мотив ажурного віконного візерунку пізньої «пламенючої» готики (фрагмент мотиву в Соборі Св. Стефана, Відень).
2. Масверк – (нім. креслярська робота) – готичний декоративний каркасний орнамент з циркульною побудовою всіх елементів.
3. Рослинний орнамент з Часослова Катерини Клевської, 1440 р.

Література основна: 1,5.

Література додаткова: 10.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

Тема 7. Орнамент доби Ренесансу і бароко.

Лекція (2 год.). Основним змістом всього орнаменту Ренесансу було повне переосмислення, переробка римсько-грецьких традицій. У спадок від готичного стилю перейшло прагнення до декоративності; лінії, порівняно з римським орнаментом стають більш пластичними. Ренесансний орнамент об'єднав три основні стилі: римський, арабо-мусульманський і готичний. Римський був

головним і визначав стилістику. Листя аканта перестали бути колючими, як в середньовіччі, їх стилізація набула більш природної форми.

Взаємодія зображального та орнаментального мистецтва в культурі Ренесансу. Домінуючі мотиви – трансформація мотивів ова, пальметта, мушля, гротеск, листа аканту. Гротеск – складне поєднання сплетених стеблів і листя аканта, інших рослинних елементів з фігурами людей, тварин, амурів, німф, левових голів, маскаронів, тощо. Поява фігури путті та мотиву картуша. Текстильний орнамент, орнамент у декорі меблів, керамічному посуді.

Синтез мистецтв як характерна риса доби бароко. Особливості «великого стилю» Франції. Енергійність, контраст, напруга, динаміка, плинність криволінійних форм, пишна декоративність. Збереження рис римського декору. Симетрія. Мотив аканта, архітектурних деталей. Орнаментальні мотиви європейського фаянсу: Невер, Руан, Мустьє, Дельфт – наслідування Сходу та створення самобутньої традиції.

Кнорпельверк – /нім. Knorpel - хрящ и Werk - робота/, орнамент, рисунок якого нагадує хрящ; стилізоване зображення маски, голови чудовиська.

Ормушль – /нім. Ohrmuschel/ - «вушна раковина» - Форма хрящового орнаменту у вигляді "S"-подібного завитка, сполучення гротеску, картуша і стрічкового переплетення (порівн. кнорпель, орнамент «вушна черепашка»). Розроблена фламандським архітектором і скульптором Корнеліусом Флорісом в епоху раннього бароко.

Практичне заняття (2 год.).

Завдання: Замалювати мотиви орнаментів:

1. Ормушль з Літньої резиденції Фрідріха Великого, Потсдам, 1745—1747;
2. Кнорпельверк з графічних творів голандського художника Арента ван Болтена (Arent van Bolten, 1573-1633), Рейксмузеум, Амстердам
<https://publicdomainreview.org/collection/arent-van-bolten-s-grotesques>.

Література основна: 1,5.

Література додаткова: 1,10.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

Тема 8. Рокайльні мотиви в оздобленні й декорі.

Лекція (2 год.). Рококо (фр. rocaille - дроблений камінь, черепашка) - стиль, що виник у Франції у XVIII столітті. Характерні особливості стилю рококо: використання асиметричних динамічних форм; застосування білого і золотого кольорів, використання блакитного, рожевого, жовтого і зеленого. Широке використання східних мотивів.

Основні характерні особливості орнаменту рококо:

- декоративна навантаженість і вишуканість.
- граційний ритм та асиметричність.

- криволінійні контури.
- Основні елементи – завиток (рокайль) і картуш у центрі композиції. Іноді композиції складаються з музичних інструментів і атрибутів. Демонстративна витонченість та екзотика. Шинуазрі. Формула рокайлю та процес його виникнення (мотив мушлі – картуш). Рокайльні арабески початку XVIII ст. Клода Одрана. Мотиви – фонтани, гроти, руїни. Тканини «bizarre», Франція, Англія; ескізи для тканин (Джеймс Леман, Джозеф Дендрідж).

Практичне заняття (2 год.). Різновиди рокайльних мотивів у текстилі.

Завдання:

Замалювати:

1- мотив рокайля з графіки Жюст Орель Мейсоньє (1695–1750);

2- орнамент тканини «bizarre» з Музею Вікторії і Альберта, Лондон

<https://collections.vam.ac.uk/item/O286581/furnishing/> .

Література основна: 1,5.

Література додаткова: 10.

Додаткові ресурси: 1,3,5

Тема 9. Орнамент класицизму.

Лекція (2 год.). Класицизм Франції та етапи його розвитку: доба Пуссена XVII ст. та Просвітницький класицизм другої половини XVIII ст. во Фрації. Вплив античності та традицій Відродження. Історико-соціальне підґрунтя формування орнаменту. Статика, рівновага, ясність форм.

Трансформація стилю класицизм в ампір. Засновники стилю – художники і декоратори Шарль Персьє і П'єр Фонтен. У 1799 р. майбутній імператор Наполеон запропонував їм створити новий стиль. 1813 р. видана праця «Подорож по Верхньому і Нижньому Єгипту» з гравюрами за малюнками барона Денона, як результат похода Наполеона до Єгипту.

Основні стилістичні ознаки стилю ампір (давньоєгипетські та римські мотиви, військова атрибутика). Основне завдання нового орнаменту – затвердження влади імперії. Ключові елементи орнаменту ампіру – грецькі та римські мотиви: плетенки, розетки, лаврові вінки, листяні мотиви, дуже популярний акант, пальметта, лотоси. Геометричні форми: кола, овали, квадрати, ромби, квадратні спіралі. Єгипетські мотиви.

Характерні риси орнаменту: помпезність, сувора симетричність, упорядкованість. Чітка конструкція орнаментів обов'язково вписувалася в кола, в квадрати, в смуги. Контрастність кольору на однотонному тлі. Фон яскравий, відсутність пастельних кольорів. Основна колористика: золото, глибокий синій і червоний пурпур (простежується аналогія з формою військових).

Особливості декору у виробках Дж. Веджвуда.

Характерний мотив – фасції, або лікторські зв'язки – пучки прутів із сокирою в середині, перев'язані ременем. У Стародавньому Римі символізували

силу римського права, так як в більш давні часи пучки прутів і сокири використовувалися безпосередньо для покарання злочинців. У мистецтві класицизму і ампіру зображення ликторських зв'язок стало декоративним елементом.

Практичне заняття (2 год.). Орнамент стилю ампір

Завдання: Замалювати:

1- орнамент з трону Наполеона Бонапарта
<https://marinni.livejournal.com/822955.html> З історії тронного крісла

2- орнамент з кераміки Веджвуда
<https://www.vam.ac.uk/collections/wedgwood> Victoria and

Albert Museum
https://collections.vam.ac.uk/search/?page=2&page_size=15&id_category=THES48982&year_made_from=1790&year_made_to=1815

Література основна: 1,5

Література додаткова: 10.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ IV. ОРНАМЕНТ ХІХ -ХХ СТОЛІТЬ: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Тема 10. Орнамент стилю модерн.

Практичне заняття (2 год.). Соціокультурні засади формування стилю модерн. Вплив японського мистецтва. Орнаменти Вільяма Морріса
https://collections.vam.ac.uk/search/?page=1&page_size=15&id_category=THES48885&year_made_from=1890&year_made_to=1915&id_person=A8676

Головний принцип формотворення – стилізація природних форм. Мотив «удар біча». Зображальні мотиви (ірис, орхідеї, лілії, коріння рослин; змії, комахи). Ритм як основа художньої мови модерну. Колористика та символіка. Лінія в модерні. Східні мотиви.

Стиль школи Глазго в орнаменті. Ініціатором створення стилю вважають Чарльза Ренні Макінтоша. Глазго, як стиль сформувався під впливом стилю Віденського сецесіону (Wiener Secession) і японського мистецтва. Крім цього, в орнаментах стилю Глазго проступають кельтські мотиви. Чарльз Макінтош був затятим фанатом робіт Обрі Бердслі (Aubrey Vincent Beardsley), що також вплинуло на його творчість. Загалом цей вид орнаменту за своєю стилістикою відноситься до модерну. Художники створили оригінальний стиль, заснований на строгих прямих лініях, який значно відрізнявся від примхливо вигнутого «удару біча» французького напрямку Ар Нуво.

Орнаментальні мотиви стилю модерн у графіці школи Глазго, художньому склі Л.-К. Тіффані, ювелірстві Р. Лаліка.

Завдання:

1- Замалювати:

Мотив «удар хлиста» (цикламен) Германа Обріста;

2 – Створити ескіз пластичної лінії стилю модерн.

Література основна: 1,4.

Література додаткова: 10.

Додаткові ресурси: 1,3,5.

Тема 11. Особливості розвитку орнаменту України.

Лекція (4 год.). Феномен українського орнаментального мистецтва. Історичний розвиток орнаменту на теренах України. Святилище Кам'яна Могила поблизу Мелітополя; кераміка Трипільської культурно-історичної спільноти доби енеоліту. Оздоблення Керносівського ідола (Дніпропетровська обл.) доби бронзи; артефакти скіфських курганів. Фібули давніх слов'ян як матеріал для стилізації.

Орнаментальне мистецтво України IX – першої половини XVI ст: декор собору Святої Софії в Києві, пластика фресок Горянської ротонди (XIV – XV ст.).

Ренесанс на теренах України: друга половина XVI – перша половина XVII ст. Колористика розписів Святодухівської церкви у Потеличі (1620-1640). Орнаментальна структура народних ікон із зібрання музею в Радомишлі.

Орнамент доби барокко на теренах України (друга половина XVII–XVIII ст.). Символіка оздоблення екстер'єру і орнаментальне різблення іконостасу Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях Полтавської обл. (1732). Декор барокових іконостасів як матеріал для дослідження орнаменту доби бароко.

Орнамент у народному декоративно-ужитковому мистецтві XIX – початку XX століть: розподіл за етнографічними регіонами. В межах сучасних державних кордонів України можна виділити 24 етнографічні регіони і об'єднати їх у 4 макрорегіони: Полісся, Лісостеп, Степ, Карпати (За Т. Косміною). Полісся: Волинське, Житомирське, Київське, Чернігівське.

Лісостеп. Правобережна частина: Волинь, Галичина, Опілля, Поділля та більша частина Середнього Подніпров'я. Середнє Подніпров'я складається з двох частин – правобереж. (основної) та лівобереж. (Полтавщина, Сумщина).

Степ: Буджак, Одещина, Нижнє Подніпров'я (з поділом на західне і східне), Таврія, Приазов'я, Крим.

Карпати: Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина, Покуття, Буковина, Закарпатська Україна.

Етно-регіональна характеристика орнаменту: домінуючі мотиви, семантика, особливості композиції та колористики.

Практичне заняття (4 год.)

Завдання: Замалювати:

- орнамент культури Трипільля-Кукутень (кераміка): Зерновик V – початку IV тисячоліття до н. е. із села Володимирівки з <https://nmiu.org/archive-exhibit/2678-zernovyk-v-pochatku-iv-tysiacholittia-do-n-e-iz-sela-volodymyrivky>
- мотив рослинного орнаменту з монументальних фресок собору Св. Софії, Київ);
- рослинний мотив (кераміка, килимарство);
- антропоморфний мотив (вишивка).

Література основна: 2,3,4,6.

Література додаткова: 1,3,4,5,6,8,9.

Додаткові ресурси: 2,4.

Тема 12. Провідні тенденції розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко)

Лекція (2 год.). Модернізм та авангард. Естетика модернізму та її вплив на розвиток орнаменту новітнього часу. Криза суспільної свідомості, традиційної картини світу та її цінностей; переоцінка ролі особистості; втрата релігійності, нові засади у науці та філософії. Окреслення мистецтвом поля власної проблематики, звернення до вирішення низки суто художніх проблем. Програмні тези А. Лооса у статті «Орнамент і злочин». Роль БАУХАУЗу. Новітні матеріали та технології. Супрематизм і неопластицизм як модульні системи.

Стиль ар деко – стиль міжвоєнного десятиліття (1920-ті–1930-ті рр.): синтез образу сучасності (кубізм, пароплави, літаки, автомобілі) та етнічних орнаментів (Африка, Давній Єгипет, Китай, Месоамерика). Використання найпростіших геометричних форм як відображення прагнення суспільства до технократичної цивілізації. Провідні мотиви – «блискавка», «сонце, що сходить». Особливості колористики.

Практичне заняття (2 год.).

Завдання: Замалювати:

Орнамент стилю ар деко на ювелірних виробах(за вибором здобувача)

<https://www.katerinaperez.com/ru/courses/100-Years-of-Art-Deco-Jewellery>

Література основна: 2,3.

Література додаткова: 1,4.

Додаткові ресурси: 2,5.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль I		Модуль II		Модуль III		Модуль IV					
		Кількість одиниць	Максимум	Кількість одиниць	Максимум	Кількість одиниць	Максимум	Кількість одиниць	Максимум				
Відвідування лекцій	1	2	2	3	3	4	4	3	3				
Відвідування семінарських занять	1	Не передбачено навчальним планом											
Відвідування практичних занять	1	-	-	3	3	5	5	4	4				
Робота на семінарському занятті	10	Не передбачено навчальним планом											
Робота на практичному занятті	10	-	-	3	30	5	50	4	40				
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	Не передбачено навчальним планом											
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	3	15	5	25	3	15				
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	2	50	1	25				
Разом		-	37	-	76	-	134	-	87				
Максимальна кількість балів:		334											
Розрахунок коефіцієнта:		334:100=3,34											

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Завдання самостійної роботи полягає у створенні одного ескіза (формат А5) чи аналізі теоретичного матеріалу згідно теми лекції.

№ з/п	Тема	Завдання
Модуль I. Орнаментальна композиція як структура: теоретичні аспекти		
1	Основні терміни та визначення. Різновиди, класифікація та походження орнаменту.	1. Замалювати один артефакт з орнаментом (за вибором здобувача) і стисло письмово пояснити функції даного орнаменту: прикладну (архітектонічну), декоративну (естетичну), семантичну.
2	Закони побудови орнаментальної композиції.	1. За створеним замальовком (самост. Завдання №1) стисло письмово проаналізувати головні композиційні прийоми, а саме: метричність (монотонність), ритм (різна частота), симетрія, асиметрія, статика, динаміка.
Модуль II. Орнаментальні системи стародавнього світу і східних цивілізацій		
3	Орнамент народів африканського континенту, Північної і Центральної Америки.	1. Ознайомитись з орнаментами на кераміці майя. https://coollib.com/b/251529-devid-dryu-mayya-zagadki-velikoy-tsivilizatsii/read https://americanindian.si.edu/explore/collections/search National Museum of the American Indian https://www.mna.inah.gob.mx/salas.php?sala=9 National Museum of Anthropology (Mexico) 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
4	Орнамент країн Близького та Далекого Сходу. Арабо-мусульманський регіон, Індія, Китай, Японія.	1. Ознайомитись з орнаментадними мотивами у кераміці й текстилі Японії. Текстиль: https://rikki-t-tavi.livejournal.com/906563.html 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
Модуль III. Розвиток орнаментальних систем європейського середньовіччя і нового часу		
5	Орнамент романської доби. Кельтський орнамент.	1. Ознайомитись з орнаментадними мотивами у книжкових мініатюрах (Мініатюри Біблії Мадийовського (Біблія Моргана чи Біблія Крестоносця) 1240-1250-х рр.; Манеського Кодексу (Codex Manesse) 1305-1340 рр.; Абердинського бестіарію XIII – XV століть). 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.

6	Орнамент готичного стилю.	1. Ознайомитись з книжковими мініатюрами: брати Лімбург. Сцена поховання Раймона Діокре з Величного часослова герцога Беррійського (1410–1490); сцена Благовіщення з «Livre D'heures» XIV ст.; Ж. Фуке. Заглавна сторінка з рукопису «Le Debat ou Estrif de Vertu et fortune». Мініатюри Часослова маршала Бусіко (1410–1415). Часослов Катерини Клевської, 1440 р. 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
7	Орнамент доби Ренесансу і бароко.	1. Ознайомитись з графічними творами Арента ван Болтена (Arent van Bolten) з колекції Victoria and Albert Museum, Лондон https://collections.vam.ac.uk/item/O193917/print-bolten-arent-van/ . 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
8	Рокайльні мотиви в оздобленні й декорі.	1. Ознайомитись з текстилем «bizarre» з колекції Victoria and Albert Museum, Лондон. https://collections.vam.ac.uk/search/?q=bizarre&page=2&page_size=15&id_category=THES48885 https://diana.net.ru/bizarre-2020/ 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
9	Орнамент класицизму.	1. Ознайомитись з орнаментом стилю ампір на керамічних виробках з колекції Victoria and Albert Museum, Лондон 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
Модуль IV. Орнамент XIX -XX століть: національні традиції і сучасність		
10	Орнамент стилю модерн	1. Ознайомитись з орнаментальними композиціями Вільяма Морріса (William Morris) з колекції Victoria and Albert Museum, Лондон 1. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми.
11	Особливості розвитку орнаменту України.	1. Ознайомитись з архівом експонатів Національного музею історії України, Київ. https://nmiu.org/archive-exhibit
12	Провідні тенденції розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко)	1. Ознайомитись з колекцією ювелірних виробів у стилі ар деко. https://www.katerinaperez.com/ru/courses/100-Years-of-Art-Deco-Jewellery 2. Стисло письмово описати характерні мотиви, композиційні прийоми. Провести компаративний аналіз орнаменту стилю ар нуво (стиль модерн) і ар деко. Виявити схожі й відмінні риси.

Критерії оцінювання:

Для рисуноків – охайна подача, якісне виконання, підписи (назва артефакту чи його місцезнаходження, час створення) – 5 балів, неякісна подача (зім'ятий чи надірваний папір, тощо) при якісному виконанні й підписах – 4 бали; неякісна подача, неякісне виконання з підписами – 3 бали; неякісна подача, неякісне виконання без підписів – 2-1 бали.

Для письмової роботи – змістовно й стисло опис характерних мотивів і

композиційних прийомів – 5 балів; змістовно й стисло виконано тільки частину роботи (опис мотивів чи тільки прийомів) – 4 бали; розлого і загально – 3 бали; відповідь не по суті – 2-1 бали.

6.3. *Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.*

Модульний контроль проводиться у вигляді бліц-тесту: здобувачам демонструється 25 орнаментальних композицій чи мотивів орнаменту згідно програми курсу. Необхідно визначити й записати, країну походження/стиль, назву мотиву. Кількість балів визначається за кількістю правильних відповідей.

6.4. *Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання*

Семестровий контроль за навчальним планом відповідно до освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» передбачений у 10 семестрі у вигляді заліку, який виставляється, як сума балів за всі форми роботи протягом півріччя.

6.5. *Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю*

Семестровий контроль навчальним планом відповідно до освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» передбачений у 2 семестрі у вигляді заліку, який виставляється, як сума балів за всі форми роботи протягом півріччя.

6.6. *Шкала відповідності оцінок*

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками.
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОРНАМЕНТІВ»

Модулі	Модуль I		Модуль II		Модуль III					Модуль IV			
Назва модуля	Орнаментальна композиція як структура: теоретичні аспекти		Орнаментальні системи стародавнього світу і східних цивілізацій		Розвиток орнаментальних систем європейського середньовіччя і нового часу					Орнамент XIX -XX століть: національні традиції і сучасність			
Теми лекцій	Основні терміни та визначення. Різновиди та класифікація орнаментів. Походження орнаменту (відвідування – 1 бал)	Закони побудови орнаментальної композиції.. (відвідування – 1 бал)	Орнамент народів африканського континенту, Північної і Центральної Америки. (відвідування – 1 бал)	Орнамент країн Близького та Далекого Сходу. Арабсько-мусульманський регіон, Індія, Китай, Японія (відвідування – 2 бали)	Орнамент романської доби. Кельтський орнамент. (відвідування – 1 бал)	-	Орнамент доби Ренесансу і бароко(відвідування – 1 бал)	Рокайльні мотиви в оздобленні й декорі. (відвідування – 1 бал)	<i>Орнамент класицизму (відвідування – 1 бал)</i>		-	Особливості розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко) (відвідування – 1 бал)	Провідні тенденції розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко) (відвідування – 1 бал)

Теми практичних занять	-	-	- Орнамент народів Центральної Америки. (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Орнамент країн Близького та Далекого Сходу. (відвідування – 2 бали, 20 балів за роботу)	Орнамент романської доби (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Орнамент готичного стилю (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Орнамент доби Ренесансу і бароко (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Орнамент доби бароко (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Орнамент класицизму (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)		Орнамент стилю модерн (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	Особливості розвитку орнаменту України (відвідування – 2 бали, 20 балів за роботу)	Провідні тенденції розвитку орнаменту XX ст. (авангард, ар деко) (відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)	
Самостійна робота	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(10 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)		(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота № 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота № 2 (25 балів)		Модульна контрольна робота № 3 (25 балів)			Модульна контрольна робота № 4 (25 балів)		Модульна контрольна робота № 5 (25 балів)				
Кількість балів за модуль	37 балів		76 балів		134 бали							87 балів		
Підсумковий рейтинговий бал	329 балів (коефіцієнт визначення успішності: 334 : 100 = 3,34)													

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова):

1. Белкіна Е. В. Історія зарубіжного образотворчого мистецтва : навчальний посібник: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – 132 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 23 примірників).
2. Варивончик, А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.) [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. В. Варивончик. - Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. - 107 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 11 примірників).
3. Гурська, А. С. Мова та граматика українського орнаменту [Текст] : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. С. Гурська ; ред.: Н. Цісик, М. Ролько. - Київ : Альтернативи, 2003. - 144 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 3 примірників).
4. Коновалова, О. В. Антропоморфні мотиви української народної орнаментики : монографія. Київ : Київ ун - т ім. Б. Грінченка, 2015. - 156 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 4 примірників).
5. Музей західного та східного мистецтва в Києві : альбом / укладач: Л. Ю. Бабенцова, З. П. Рябікіна. - Київ : Мистецтво, 1983. - 311 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).
6. Селівачов, М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Селівачов; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. - Київ : Редакція вісника "Ант", 2009. - 406 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).

2. Додаткова література:

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993.
2. Демпсі, Амі. Сучасне мистецтво; перекладач з англійської А. Вестель. - Київ : Форс Україна, 2021. - 176 с.
3. Индило О. О. Орнаментальні мотиви гончарних виробів трипільської культури та сучасної української вишивки : практичний матеріал (історія та етнографія). Київ : ТОК, 2007. - 48 с. : іл. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 3 примірників).
4. Кара-Васильєва Тетяна. Українська сорочка : альбом. - Київ : Томіріс, 1994. - 32 с. : кол. іл. ; 29 см. - (Таємниці чарівної нитки) (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 41 примірника).

5. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. – К.: Либідь, 2005.
6. Кульчицька А. Я. Орнамент трипільської культури і українська вишивки ХХ ст. [; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. - Л. : [б.в.], 1995. - 72 с.: іл.
7. Нікішенко Ю. І., Пустовалов С. Ж. Про походження орнаменту та ранні етапи його розвитку
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3581/Nikishenko_Pro_pokhodzhennia_ornamentu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат / АН УРСР. Львівське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. - Київ : Наукова думка, 1988. - 224 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).
9. Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР. Академія наук Української РСР, Музей етнографії та художнього промислу. - Київ : Наукова думка, 1979. - 153 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).
10. Тимофієнко В. Архітектура і монументальне мистецтво : терміни та поняття. - Київ : Головкивархітектура, 2002. - 472 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).

3. Інформаційні ресурси:

1. Музей Вікторії та Альберта <https://www.vam.ac.uk/>
2. Музей Івана Гончара <https://honchar.org.ua/>
3. Музей декоративного мистецтва, Лувр, Париж
<http://www.lesartsdecoratifs.fr>
4. Національний музей українського народного декоративного мистецтва
<https://www.mundm.kiev.ua/>
5. Посилання на джерела по історії орнаменту
[https://ewikiuk.top/wiki/Ornament_\(art\)](https://ewikiuk.top/wiki/Ornament_(art))